

Pieņemti partizānu karā likumi. Nepretoties aizliegts

Imants VIKSNE

Lai neviens un nekad vairs neuzdrīkstētos atkārtot doktora Kārļa Ulmaņa pēdējo publisko frāzi radiofonā, Saeima galīgajā lasījumā balsos par grozījumiem valsts drošības likumos. Tagad ne tikai pilsoņiem būs aizliegts nepretoties svešai varai, bet arī pašai varai būs aizliegts – aizliegt pilsoņiem izrādīt bruņotu pretestību iebrucējiem.

1940. gada 17. jūnija vakarā prezidents Kārlis Ulmanis teica savu pēdējo uzrunu, to pabeidzot ar vārdiem, kas uz pusgadsimtu pazudināja Latvijas valsti: «Es palikšu savā vietā, jūs palieciet savās.» Tauta Krievijas iebrukumu pieņēma klusējot, armija neko nedarīja. Latvija izbeidzās.

Bez politiskas pīppauzes

Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas vadītājs Ainars Latkovskis skaidro, ka apstiprināšanai virzītie likumu grozījumi nodrošinās, lai 1940. gada situācija nekādos apstākļos nevarētu atkārtoties. «Un manā skatījumā pats svarīgākais ir aizliegums aizliegt pretoties.» Jauna daļa Nacionālās drošības likuma 25. pantā vēstīs: «Kara laikā nedrīkst aizliegt izrādīt bruņotu pretestību.»

Tas nozīmē, lai cik bailīgi vai korumpēti būtu politiķi, padošanās gluži vienkārši nebūs iespējama, kamēr vien Latvijas pilsoņu vidū būs kāds, kas iet ciņā par Latvijas valsti. Tāpēc ļoti nozīmīgs ir vēl viens grozījums, kas militāra uzbrukuma gadījumā pilnvaro katras Nacionālo bruņoto spēku vienības komandieri sākt militārās aizsardzības pasākumus, nesagaidot speciālu lēmumu: «Negaidīta militāra iebrukuma gadījumā, ja valsti vai tās daļā iepriekš nav izsludināts izņēmuma stāvoklis, katras Nacionālo bruņoto spēku vienības komandieris saskaņā ar Valsts aizsardzības operatīvo plānu uzsāk militārās aizsardzības pasākumus, negaidot atsevišķu lēmumu par to.»

Karavīriem nebūs jāgaida, kamēr politiķi papīpēs, nobisies, atkal papīpēs, saņems drosmi, piezvanīs Amerikai, nobisies utt.

Pieskrien, izšauj, aizlaižas

Ikvienai vienībai, vienai, armijai vai Zemessardzē, ir savs komandieris, un principā ārkārtas situācijā šā likuma norma paver iespējas partizānu karam līdzīgai karadarbībai. Mazas vienības, ātri pārvietojas – pieskrien, izšauj, nodari kaitējumu un laidies lapās līdz nākamajai izdevībai. Pretinieku no vēlmes uzbrukt var atturēt arī šādi potenciāli sāpīgi zaudējumi. Te gan rodas loģisks jautājums par risku, ka pārmērīgi aizdomīgi komandieri varētu sākt karot nevietā. Piemēram, apstākļos, kur lokālos nemieros varētu iztikt ar policijas vai robežsardzes spēkiem.

Aizsardzības ministrijas Militāri publisko attiecību departamenta direktors Kaspars Galkins mierina, ka neviens nav atcēlis komandvadību, izlūkošanu, agro brīdināšanu, operatīvos plānus un informācijas apmaiņu. Paralēli likumiem uzlaboti tiekot arī aizsardzības iekšējie dokumenti, un tas viss garantē savlaicīgu un nekļūdīgu militāra rakstura nepatīkšanu atpazīšanu. Vienību izmērus, uz kurām attieksies tiesības patstāvīgi rīkoties uzbrukuma gadījumā, ministrija noteiks ar iekšējiem lēmumiem.

Satversmē viss pa vecam

Pie likumdošanas izmaiņām ministrija sāka strādāt laikā, kad ministrs vēl bija Raimonds Vējonis, attiecīgos grozījumus uz Saeimu viņš virzīja, jau būdams Valsts prezidents. Taču ar likumu un armijas iekšējo procedūru uzlabošanu, iespējams, vēl ir par maz. Arī Satversme runā par valsts rīcību kara gadījumā, taču dara to arhaiskā valodā un par arhaisku karu. Par tādu, kur valstis cita citai karu vispirms oficiāli piesaka un tikai tad sāk karot, un uzbrukumā nāk frontē pāri robežai. Mūsdienu kara, kā rāda notikumi Ukrainā, šādu komponentu, visticamāk, nebūs. Saeimas Juridiskās komisijas vadītājs Ringolds Balodis skaidro, ka šobrīd, nostiprinot valsts aizsardzības principus likumos, Satversme ir apieta. Tā joprojām paredz garu karadarbības saskaņošanas procedūru, ko rosina prezidents. Iespējams, nepieciešams grozīt arī valsts pamatlikumu, un par to jau rīt spriedīs Juridiskās komisijas darba grupa jautājumā par Valsts prezidenta pilnvaru iespējamo paplašināšanu.

Prezidenta pilnvaras aizsardzības funkcijas pildīšanā pašlaik tiek vētītas arī pavisam citā kontekstā Saeimas Nacionālās drošības komisijā, proti, saistībā ar Raimonda Vējoņa veselības stāvokli. Satversme noteic, ka «Valsts prezidents ir valsts bruņotā spēka augstākais vadonis». Taču kas notiek, ja slimības vai kādu citu apstākļu dēļ vadoņa lēmums x stundā nav pieejams? Ringolds Balodis skaidro, ka juristu vidū šobrīd nav vienprātības, vai prezidentu aizvietojošajam Saeimas priekšsēdētājam ir 100% tās pašas tiesības un pienākumi, kas prezidentam. Vieni saka – jā, otri, ka izšķiroši svarīgu lēmumu pieņemšanā tomēr nepieciešama paša prezidenta griba. Šajā jautājumā vēl nepieciešams ieviest skaidrību. ■